

## معیارهای عزاداری مطلوب در کلام امامین انقلاب

حجت الاسلام والمسلمین علیرضا انصاری\*

### اشاره

عزاداری و سوگواری هدفمند بر عزیزان از دست رفته، رویکردی طبیعی است که از مهر و محبت سرچشمه می‌گیرد و از آغاز آفرینش انسان تا به حال رواج داشته و خدای سبحان نیز بر این واکنش طبیعی بشر مهر تأیید زده است.<sup>۱</sup> عزاداری برای سیدالشهدا علیه السلام نیز از این امر جدا نیست. عزاداری برای امام حسین علیه السلام، از بزرگ‌ترین مصادیق بزرگداشت شعائر الهی و نشانه محبت و ارادت به ساحت مقدس آن امام است؛ زیرا حادثه کربلا، حماسه جاودانه‌ای است که در اعماق وجود ما اثری عمیق و جاودانه به جای گذاشته است؛ به گونه‌ای که با شنیدن وقایع آن، قلب‌ها به تپش می‌افتد، دل‌ها به سوز می‌آید و چشم‌ها اشکبار می‌شود. حال این سؤال مطرح می‌شود که معیارهای عزاداری مطلوب و صحیح کدامند؟ نوشتار پیش رو، این سؤال را از منظر امامین انقلاب، امام خمینی رحمه الله و امام خامنه‌ای رحمته الله پاسخ می‌دهد.

### ۱. بایستگی عزاداری صحیح

عزاداری، واژه‌ای آیینی و نشان‌دهنده رفتار و مراسم خاصی است که هنگام وقوع مصیبت، انجام می‌شود و در قالب‌ها و نمادهای مختلفی، مانند روضه، مرثیه و عزاداری نمود می‌یابد. بی‌تردید عزاداری برای امام حسین علیه السلام، از شعائر مهم الهی و دینی است و از منظر قرآن، تعظیم شعائر الهی نشانه پروا پیشگی دل‌هاست: «ذَلِكَ وَ مَنْ يُعْظِمُ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ». <sup>۲</sup> در روایات فراوانی نیز بر اقامه عزاداری امام حسین علیه السلام تأکید شده است؛ <sup>۳</sup> چنانکه امام سجاد علیه السلام

\* کارشناس علمی گروه تولید محتوای فرهنگی و تبلیغی.

۱. ناصر باقری بیدهندی؛ بایدها و نبایدهای عزاداری؛ ص ۵۴.

۲. حج: ۳۲.

۳. ر.ک: جعفر بن محمد ابن نما حلی؛ مثير الأحزان؛ ص ۸۲.

فرموده است: «أَيْمًا مُؤْمِنٍ دَمَعَتْ عَيْنَاهُ لِقَتْلِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ دَمْعَةً - حَتَّى تَسِيلَ عَلَيَّ خَدَّهِ بِوَأَهِّ اللَّهُ بِهَا فِي الْجَنَّةِ عُرْفًا؛<sup>۱</sup> هر مؤمنی که چشمانش برای کشته شدن حسین علیه السلام گریان شود؛ به گونه‌ای که اشک بر گونه‌هایش سرازیر شود، خداوند به سبب آن او را در خانه‌های بهشتی جای دهد که روزگاران درازی در آن به سر برد».

عزاداری بر امام حسین علیه السلام نه تنها اسلام را زنده نگه می‌دارد؛ بلکه فرهنگ ظلم‌ستیزی،<sup>۲</sup> پاسداری از دین،<sup>۳</sup> آزادی‌خواهی و عزتمندی را نیز نهادینه می‌کند. از این روست که امام خمینی رحمه الله و رهبر معظم انقلاب رحمته الله همواره بر صحیح بودن عزاداری تأکید داشته‌اند. حضرت امام خمینی رحمته الله معتقد بود که قیام امام حسین علیه السلام، سرمایه و فرهنگ عظیم اسلام، و عزاداری شیوه انتقال این فرهنگ است؛ از این رو سوگواری باید در چارچوب شرع و منطق صورت گیرد: «روضه سیدالشهدا علیه السلام برای حفظ مکتب سیدالشهدا علیه السلام است... این گریه‌ها و این روضه‌ها حفظ کرده این مکتب را...»<sup>۴</sup>.

مجالس سوگواری برای امام حسین علیه السلام در کنار کارکردهای فراوانی که دارد، دچار آسیب‌هایی نیز شده است. اگرچه بزرگان دین کوشیده‌اند تا این مجالس را به سمت پیراستگی از انواع خرافات سوق دهند؛ چنانکه شهید مطهری رحمته الله کتاب تحریف عاشورا را به این منظور تألیف کرد، اما این آسیب‌ها همچنان به قوت خود باقی هستند. امام خمینی رحمته الله فرموده است:

زنده نگه داشتن عاشورا با همان وضع سنتی خودش از طرف روحانیون، از طرف خطبا، با همان وضع سابق و از طرف توده‌های مردم با همان ترتیب سابق که دستجات معظم و منظم، دستجات عزاداری به عنوان عزاداری راه می‌افتاد. باید بدانید که اگر بخواهید نهضت شما محفوظ بماند، باید این سنت‌ها را حفظ کنید. البته اگر یک چیزهای ناروایی بوده است سابق و دست اشخاص بی اطلاع از مسائل اسلام بوده، آن‌ها باید یک قدری تصفیه بشود...<sup>۵</sup>.

رهبر معظم انقلاب رحمته الله نیز همواره بر آسیب‌زدایی عزاداری سیدالشهدا علیه السلام تأکید می‌نماید:

۱. جعفر بن محمد ابن قولویه؛ کامل الزیارات؛ ص ۱۰۴.

۲. جعفر بن محمد ابن نما حلی؛ مشیرالاحزان؛ ص ۵۵: «وَهَيْهَاتَ مِنَّا الدَّلَّة».

۳. لوط بن یحیی ابومخنف کوفی؛ وقعة الطف؛ ص ۱۰۷ و ۱۷۲: «مَنْ رَأَى سُلْطَانًا جَائِرًا...»؛ «أَدْعُوكُمْ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى نَبِيِّهِ فَإِنَّ السُّنَّةَ قَدْ أُمِيَّتْ».

۴. سید روح‌الله موسوی خمینی؛ صحیفه امام؛ ج ۸، ص ۵۲۶.

۵. همان، ج ۱۵، ص ۳۳۱.

«عزیزان من؛ مؤمنین به حسین بن علی علیه السلام امروز حسین بن علی می تواند دنیا را نجات دهد؛ به شرط آنکه با تحریف، چهره او را مغشوش نکنند. نگذارید مفاهیم و کارهای تحریف آمیز و غلط، چشم‌ها و دل‌ها را از چهره مبارک و منور سیدالشهدا علیه السلام منحرف کند. با تحریف مقابله کنید»<sup>۱</sup>. ایشان در جای دیگر می فرماید:

چیز دیگری که بنده در بعضی از خوانندگان جلسات مداحی اطلاع پیدا کردم، استفاده از مدح‌ها و تمجیدهای بی معناست که گاهی هم مضر است. فرض کنید راجع به حضرت ابوالفضل علیه السلام صحبت می شود، بنا کنند از چشم و ابروی آن بزرگوار تعریف کردن؛ مثلاً قربون چشمت بشم. مگر چشم قشنگ در دنیا کم است؟ مگر ارزش ابوالفضل علیه السلام به چشم‌هایش بوده! ... این‌ها سطح معارف دینی ما را پایین می آورد.<sup>۲</sup>

متأسفانه در دهه‌های اخیر، برخی عزاداری‌ها از محتوای عمیق عاشورایی تهی و گاهی به افسانه آغشته شده است؛ به گونه‌ای که برای این نوع عزاداری‌ها باید توبه کرد. شهید مطهری رحمه الله می نویسد: «... بیاییم از این جنایت و خیانتی که نسبت به اباعبدالله الحسین علیه السلام و اصحاب بزرگوارش و یارانش و خاندانش مرتکب می شویم و همه افتخارات این‌ها را از میان می بریم، توبه کنیم»<sup>۳</sup>.

## ۲. همسویی با اهداف قیام امام حسین علیه السلام

یکی از معیارهای مهم عزاداری برای امام حسین علیه السلام، همسویی عزاداری با اهداف و ماهیت قیام آن حضرت است؛ زیرا عزاداری، ترجمان اهداف و چیستی قیام حسینی است. از این رو اگر قیام امام علیه السلام برای نجات مردم از گمراهی است،<sup>۴</sup> باید مرثیه او ما را از گمراهی و نادانی به هدایت رهنمون کند. اگر امام حسین علیه السلام برای امر به معروف و نهی از منکر و آزادی قیام کرد، عزاداری آن حضرت نیز باید وسیله‌ای برای ترویج این امور باشد؛ در غیر این صورت نمی تواند با اهداف حسینی منطبق باشد؛ چنانکه امام خمینی رحمه الله فرموده است:

۱. بیانات در دیدار جمعی از روحانیون؛ ۱۳۷۴/۰۳/۰۳.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2752>

۲. بیانات در دیدار جمعی از مداحان؛ ۱۳۸۴/۰۵/۰۵.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3298>

۳. مرتضی مطهری؛ مجموعه آثار؛ ج ۱۷، ص ۹۸.

۴. جعفر بن محمد ابن قولویه؛ کامل الزیارات؛ ص ۲۲۸: «وَبَدَّلَ مُهْجَتَهُ فَيْكَ لِيَسْتَنْقِذَ عِبَادَكَ مِنَ الضَّلَالَةِ وَ الْجَهَالَةِ». الْجَهَالَةِ».

این جنبه سیاسی این مجالس، بالاتراز همه جنبه‌های دیگری که هست... بی خود نمی‌گویند ائمه ما به اینکه هر کس که بگرید، بگریاند یا صورت گریه، گریه کردن به خودش [بگیرد]، اجرش فلان فلان است. مسئله، مسئله گریه نیست. مسئله، مسئله تباهی نیست. مسئله، مسئله سیاسی است که ائمه ما با همان دید الهی که داشتند، می‌خواستند که این ملت‌ها را با هم بسیج کنند...<sup>۱</sup>

امام خامنه‌ای علیه السلام نیز عقیده دارد روضه‌خوانی باید ماهیت، اهداف و شعارهای کربلا را ترسیم کند؛ زیرا عزاداری، ترجمان و انعکاس دهنده قیام کربلاست:

روضه‌خوانی، سخنرانی، مداحی، شعرهای مصیبت، خواندن نوحه سینه‌زنی و در خلال سخنرانی‌های آموزنده، ماجرا و هدف امام حسین علیه السلام. یعنی همان هدفی که در کلمات خود آن بزرگوار هست که: «إِنِّي لَمْ أَخْرُجْ بَطْرًا وَلَا أَشْرًا...» بیان شود. این، یک سرفصل است. عباراتی از قبیل «... مَنْ رَأَى سُلْطَانًا جَائِرًا...» و «مَنْ كَانَ بَادِلًا فِينَا مُهْجَتَهُ...» هر کدام یک درس و سرفصل‌اند.<sup>۲</sup>

اگر چه اهداف بسیاری همچون مبارزه با ظلم، امر به معروف و نهی از منکر، مخالفت با حاکم ظالم و ... برای قیام عاشورا ذکر شده است؛ اما محور تمام اهداف، قیام برای خدا و حفظ دین اسلام بود: «وَعَلَى الْإِسْلَامِ السَّلَامُ إِذْ قَدْ بَلَّيْتَ الْأُمَّةَ بِرَاعٍ مِثْلَ بَرِيدٍ».<sup>۳</sup> برپایی مجالس عزاداری امام حسین علیه السلام توسط ائمه علیهم السلام، همواره با هدف زنده نگه داشتن یاد امام علیه السلام و قیام و اهداف آن حضرت بوده است؛ چنانکه امام باقر علیه السلام فرموده است: «فَإِنَّ فِي اجْتِمَاعِكُمْ وَ مُدَاكَرَتِكُمْ إِخْيَاطُنَا؛<sup>۴</sup> اجتماع (مجالس) و سخنان شما، احیا و زنده کردن ماست».

### ۳. آمیختگی عاطفه و منطق

از معیارهای عزاداری صحیح، در آمیختگی عاطفه و منطق است؛ یعنی سوگواری امام حسین علیه السلام بر دو بنیان استوار است: بنیان عاطفی و بنیان منطق. این دو ساختار، محتوا و پیام عاشورا را به دوش می‌کشند؛ زیرا یکی از دلایل مهم عزاداری امام حسین علیه السلام، شور و احساس انسانی است.

۱. سید روح‌الله موسوی خمینی؛ صحیفه امام؛ ج ۱۳، ص ۳۲۴.

۲. بیانات در دیدار با جمعی از روحانیون؛ ۱۳۷۴/۰۳/۰۳.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2752>

۳. جعفر بن محمد ابن‌نما حلی؛ مثيرالاحزان؛ ص ۲۵.

۴. محمد بن حسن طوسی؛ الامالی؛ ص ۲۲۴.

انسان دارای احساس انسانی بی آرایش، هرگز نمی‌تواند در مقابل ستم به خاندان پیامبر اعظم صلوات الله علیهم و امام حسین علیه السلام بی تفاوت باشد یا برانگیخته نشود؛ از این رو محفل حسینی نمی‌تواند بدون گریه و اشک ریختن باشد، وگرنه قابل تداوم نخواهد بود.<sup>۱</sup> در واقع یادآوری مصیبت‌های اهل بیت علیهم السلام، بُعد عاطفی این نهضت را تشکیل می‌دهند و آنچه هویت نهضت حسینی را تشکیل می‌دهد؛ حفظ دین، پاسداری از ارزش‌ها، عدالت و ستم‌ستیزی است که در بُعد منطقی عزاداری خلاصه می‌شود. این تلفیق باید بدون افراط در منطق صورت گیرد؛ زیرا افراط در این امر، مراسم عزاداری را به نمادهای خشک و بدون روح عاطفی مبدل می‌کند. همان‌گونه که افراط در برانگیختن احساس، موجب نادیده گرفتن عقلانیت است؛ تلفیق «عاطفه» و «منطق» بدون افراط و تقریب نیز از معیار مهم عزاداری است. شهید مطهری رحمته الله علیه در این باره می‌نویسد: «هر مکتبی اگر چاشنی‌ای از عاطفه نداشته باشد و صرفاً فلسفه و فکر باشد، آن‌قدر در روح‌ها نفوذ نمی‌کند و شانس ماندگاری ندارد؛ ولی اگر چاشنی‌ای از عاطفه داشته باشد، این عاطفه به آن حرارت می‌دهد. آن مکتب را منطقی می‌کند. بدون شک مکتب امام حسین علیه السلام، منطق و فلسفه دارد...».<sup>۲</sup>

آیت‌الله جوادی آملی می‌فرماید:

مجالس سوگواری نباید صرفاً کانونی برای اشک و آه و احساسات بدون معرفت باشند؛ بلکه می‌بایست به عنوان جایگاهی برای شناخت و آموزش نیز مطرح باشند. اشکی که از روی اندیشه و خرد جاری می‌شود، چونان چشمه زلال زمزم به انسان شجاعت، شهادت و صفای باطنی می‌بخشد. کسی که از سر عاطفه محض و احساس خام می‌گرید، گریه‌اش ذلیلانه است...<sup>۳</sup>

از همین روست که امام خمینی رحمته الله علیه با همه تأکیداتی که بر عزاداری حسینی دارند، بر هدفمند بودن عزاداری که - ناظر بر عقلانیت عزاداری است - نیز تأکید کرده است:

... شما انگیزه این گریه و این اجتماع در مجالس روضه را خیال نکنید که فقط این است که ما گریه کنیم برای سیدالشهدا علیه السلام؛ نه سیدالشهدا علیه السلام احتیاج به این گریه‌ها دارد و نه این گریه‌ها خودش - فی نفسه - کاری از آن می‌آید، لکن این مجلس‌ها مردم را همچو مجتمع

۱. پرتال امام خمینی رحمته الله علیه؛ «نگاهی به عزاداری‌های حسینی»؛ ۱۳۹۲/۰۸/۱۸، کد مطلب: ۴۹۱۹۲.

۲. مرتضی مطهری؛ مجموعه آثار؛ ج ۱۶، ص ۵۷.

۳. عبداللّه جوادی آملی؛ شکوفایی عقل در پرتو نهضت حسینی؛ ص ۲۵۰.

می‌کنند و یک وجهه می‌دهند... این جنبه سیاسی این مجالس، بالاتر از همه جنبه‌های دیگری که هست...<sup>۱</sup>

رهبر معظم انقلاب علیه‌السلام نیز معتقد است که اساس حرکت تشیع بر «منطق قوی» و «عواطف» استوار است؛<sup>۲</sup> از این رو قیام و عزاداری اهل بیت امام علیه‌السلام نیز مبتنی بر منطق و عاطفه است: حادثه عاشورا، خشک و صرفاً استدلالی نیست؛ بلکه در آن عاطفه با عشق و محبت و ترحم و گریه همراه است. قدرت عاطفه، قدرت عظیمی است؛ لذا ما را امر می‌کنند به گریستن، گریاندن... زینب کبری علیه‌السلام در کوفه و شام منطقی حرف می‌زند، اما مرثیه می‌خواند. امام سجاد علیه‌السلام بر روی منبر شام با آن عزت و صلابت بر فرق حکومت اموی می‌کوبد، اما مرثیه می‌خواند. این مرثیه‌خوانی تا امروز ادامه دارد و باید تا ابد ادامه داشته باشد.<sup>۳</sup>

#### ۴. استفاده از منابع معتبر

عاشورا، سرمایه عظیم و تاریخ‌ساز است که با معارف بلند و عمیق اسلام گره خورده است. نخستین عامل حفظ این سرمایه عظیم، مراجعه به منابع معتبر و دسته اول است؛ زیرا از معیارهای مهم اتقان و صحت یک محتوا به شمار می‌آید. بر این اساس، در حادثه کربلا باید از کتاب‌هایی همچون الارشاد شیخ مفید، مقتل ابی‌مخنف و لهوف ابن طاووس استفاده، و حتی از روی آن‌ها روضه خواند. از نظر مقام معظم رهبری علیه‌السلام نیز یکی از معیارهای عزاداری صحیح، استفاده از منابع دسته اول و معتبر است؛ از همین روست که ایشان بر استفاده از منابع معتبر پافشاری، و سفارش می‌کند که از کتاب‌های معتبری همچون لهوف ابن طاووس و الارشاد شیخ مفید استفاده شود؛ همان‌گونه که ایشان در نماز جمعه از همین کتب استفاده نمود: «واقع‌خوانی، تا حدّ ممکن باید متقن باشد؛ مثلاً در حدود «لهوف» ابن طاووس و «ارشاد» مفید و امثال این‌ها - نه چیزهای من‌درآوردی - واقع‌خوانی و روضه‌خوانی شود».<sup>۴</sup>

۱. سید روح‌الله موسوی خمینی؛ صحیفه امام؛ ج ۱۳، ص ۳۲۳.

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله سید علی حسینی خامنه‌ای؛ «توصیه‌های رهبر انقلاب به هیئات مذهبی»؛ ۱۳۹۳/۰۸/۰۷.

<https://farsi.khamenei.ir/others-note?id=28052>

۳. بیانات در دیدار روحانیان و مبلغان در آستانه ماه محرم؛ ۱۳۸۴/۱۱/۰۵.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3329>

۴. بیانات در دیدار جمعی از روحانیون؛ ۱۳۷۴/۰۳/۰۳.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2752>

متأسفانه امروزه یکی از آسیب‌هایی که عزاداری امام حسین علیه السلام را تهدید می‌کند، استناد بعضی از اهل منبر و مرثیه‌خوانان، به منابع غیر معتبر است. برخی به بهانه اینکه این مطالب، زبان حال است؛ مطالبی را مطرح می‌کنند؛ در حالی که زبان حال گویی برای هر کسی، به حسب شأن اوست. بیان زبان حال امام حسین علیه السلام و حضرت زینب علیها السلام، باید در خور منزلت و همسو با سیره آنان باشد؛ چنانکه امام علی علیه السلام فرموده است: «لَا يُقَاسُ بِآلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَحَدٌ؛<sup>۱</sup> هیچ کسی را نمی‌توان با آل محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قیاس کرد».<sup>۲</sup>

برخی مداحان ناآگاه از کلماتی استفاده می‌کنند که با ادبیات و متون معتبر همسویی ندارد؛ مانند «کلب الحسین» و «کلب الرقیه» که با آموزه‌های ائمه علیهم السلام ناسازگار است. گفتار و سیره پیامبر اعظم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و امامان علیهم السلام، حاکی از احترام و ارزش فراوان به کرامت و عزت انسان‌هاست. حال چگونه می‌توان با تمسک به نام آنان، انسان را تحقیر کرد؛ به‌ویژه آنکه شعار امام حسین علیه السلام «هیئات منا الذله» است. رهبر معظم انقلاب علیه السلام در جواب سؤالی فرمود: «گفتن این الفاظ شایسته نیست و در هر حال بهتر است مؤمنین مراعات شؤون عزاداری معصومین علیهم السلام به‌ویژه سید و سالار شهیدان اباعبدالله الحسین علیه السلام را بنمایند».<sup>۳</sup>

روزی آیت‌الله بروجردی در حال ورود به حرم امام رضا علیه السلام بود. آخوندی را دید که برای احترام به حضرت رضا علیه السلام به سجده افتاد، آقا با دیدن این صحنه شدیداً ناراحت شد و فرمود: این چه کاری است که می‌کنی؟ تو با این عملت، مرتکب دو گناه می‌شوی: ۱. سجده برای غیر خدا؛ ۲. روحانی هستی و چنین کاری را انجام می‌دهی و این سبب می‌شود که دیگران هم از تو پیروی کنند».<sup>۴</sup>

## ۵. استفاده از شیوه‌ها و ابزار مشروع

شیوه و ابزار، یکی از عوامل تأثیرگذار در عزاداری است. اگر چه شیوه‌ها و ابزارها به حسب باورها و سنت‌های اجتماعی متفاوت است، اما آنچه که در این خصوص محوریت دارد مشروع بودن ابزار و شیوه‌هاست؛ زیرا یکی از معیارهای عزاداری صحیح، استفاده از ابزار شرعی است. اگر

۱. عبدالحمید بن هبة‌الله ابن ابی‌الحدید؛ شرح نهج‌البلاغه؛ ج ۱، ص ۱۴۰.

۲. همان.

۳. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله سید علی حسینی خامنه‌ای؛ استفتانات مراسم عزاداری.

<https://farsi.khamenei.ir/treatise-content?id=131#4625>

۴. محمد محمدی اشتهاردی؛ داستان دوستان؛ ص ۵۷۸.

چه برخی به بهانه اهمیت عزاداری، برای انجام آن از هر وسیله استفاده می‌کنند، اما طبق آموزه‌های دینی، هدف وسیله را توجیه نمی‌کند. شهید مطهری رحمته‌الله در این باره می‌نویسد:

... از طرف اولیاء دین پیشنهاد شده که اقامه عزای حسین بن علی علیه‌السلام بشود و قبرش زیارت شود ... این موضوع تدریجاً سبب شد که بعضی مرثیه‌خوانان حرفه‌ای پیدا شوند و کم‌کم مرثیه‌خوانی به صورت یک فن و هنر از یک طرف، و وسیله زندگانی از طرف دیگر درآید؛ از طرفی فکری پیدا شود که چون گریاندن بر ابی عبدالله ثواب جزیل و اجر عظیم دارد پس به حکم «الْغَايَاتُ تُبَيِّرُ الْمَبَادِيَ» (هدف، وسیله را مباح می‌کند) از هر وسیله‌ای می‌شود استفاده کرد. اینجاست که جعل و دروغ در نظر عده‌ای مشروع می‌شود.<sup>۱</sup>

بنابراین روش‌هایی مانند عزاداری با شمشیر و راه رفتن بر روی تیغ و آتش که مبنای شرعی و عقلی ندارد، صحیح نیست؛ زیرا موجب وهن اسلام می‌شود. از دیگر شیوه‌های اشتباه عزاداری، قمه‌زنی است که نه تنها با فرهنگ و شعائر حسینی همسویی ندارد؛ بلکه قیام عاشورا را به کاری خرافی تبدیل می‌کند و موجب تضعیف اسلام و واقعه کربلا توسط دشمنان می‌شود. رهبر معظم انقلاب علیه‌السلام فرموده است:

کسی که با مسائل کشور شوروی سابق و این بخشی که شیعه‌نشین است، جمهوری آذربایجان، آشنا بود؛ می‌گفت: آن وقتی که کمونیست‌ها بر منطقه آذربایجان شوروی سابق مسلط شدند، همه آثار اسلامی را از آنجا محو کردند؛ مثلاً مساجد را به انبار تبدیل کردند؛ سالن‌های دینی و حسینیه‌ها را به چیزهای دیگری تبدیل کردند و هیچ نشانه‌ای از اسلام و دین و تشیع باقی نگذاشتند؛ فقط یک چیز را اجازه دادند و آن، قمه‌زدن بود... چرا؟ چون خود قمه‌زدن، برای آن‌ها یک وسیله تبلیغ بر ضد دین و بر ضد تشیع بود. بنابراین گاهی دشمن از بعضی چیزها این‌گونه علیه دین استفاده می‌کند. هر جا خرافات به میان بیاید، دین خالص، بدنام خواهد شد.<sup>۲</sup>

امام خمینی رحمته‌الله نیز در پاسخ سؤالی فرموده بود: «در شرایط و اوضاع کنونی، از قمه‌زدن خودداری شود و عزاداری و سینه‌زدن مانعی ندارد».<sup>۳</sup>

۱. مرتضی مطهری؛ مجموعه آثار؛ ج ۱۷، ص ۶۰۵.

۲. بیانات در دیدار زائرین و مجاورین حرم مطهر رضوی؛ ۱۳۷۶/۰۱/۰۱.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2830>

۳. سید روح‌الله موسوی خمینی؛ استفتانات امام خمینی رحمته‌الله؛ ج ۱۰، ص ۶۵۴.



## ۶. انتخاب اشعار پرمحتوا و اثربخش

شعر و شاعری از عناصر بسیار مهم و تأثیرگذار در شکل‌گیری مراسم سوگواری امام حسین علیه السلام است؛ از این رو مداحان و مرثیه‌خوانان مانند کمیت اسدی، دعبل خزاعی و سید حمیری در محضر ائمه علیهم السلام شعر می‌خواندند و تأیید می‌شدند. ابوهارون مکفوف می‌گوید امام جعفر صادق علیه السلام به من فرمود: «برای من شعری درباره حسین علیه السلام بخوان». من شعری برایش خواندم و ایشان فرمود: «آن چنان که برای خود می‌خوانید، برایم بخوان». سپس ایشان اشعاری را به عربی خواند که مضمونش چنین است: «گذرت که بر جسد حسین افتاد، به استخوان‌های پاکش بگو: ای استخوان‌های پاک! همیشه از باران ابرهای متراکم و پر بار، بهره‌ور و سیراب باشی»<sup>۱</sup>. امام خمینی ره درباره استفاده از اشعار در عزاداری امام حسین علیه السلام می‌فرمود: «در آخر منبر، روضه را بخوانند... روضه‌خوانی بشود، مرثیه گفته بشود، شعر و نثر در فضایل اهل بیت علیهم السلام و در مصائب آن‌ها گفته بشود تا این مردم مهیا باشند؛ در صحنه باشند»<sup>۲</sup>. رهبر معظم انقلاب ره نیز شعر و شاعری را موجب افزایش میزان موفقیت و اثرگذاری روزه می‌داند:

شعر شما باید خوب، محکم، قوی، خوش‌مضمون و قانع‌کننده باشد. گاهی قصیده‌ای که شما می‌خوانید، به اندازه چند منبر یک منبری خوش‌بیان تأثیر می‌گذارد. گاهی یک بیت شعر بجا، به قدر یک کتاب قیمت دارد. این‌ها آسان و مجانی به دست نمی‌آید. انسان باید زحمت بکشد، کار و تلاش کند، شعر خوب را بیابد، آن را حفظ کند و بخواند.<sup>۳</sup>

## ۷. همسویی با نیاز و شرایط جامعه

یکی دیگر از معیارهای عزاداری صحیح و تأثیرگذار، توجه به شرایط جامعه است؛ همان‌گونه که در عصر ائمه علیهم السلام عزاداری‌ها با توجه به شرایط جامعه (گسترش ستم و دفاع از مظلوم...) صورت می‌گرفت. امروزه نیز عزاداری‌ها باید ناظر به مشکلات جهان اسلام باشد. برای مثال اکنون یکی از مشکلات جهان اسلام، شرایط مردم فلسطین است؛ از این‌رو سوگواری باید

۱. جعفر بن محمد ابن قولویه؛ کامل الزیارات؛ ص ۱۰۵.

۲. سید روح‌الله موسوی خمینی؛ صحیفه امام؛ ج ۱۵، ص ۳۳۲.

۳. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله سید علی حسینی خامنه‌ای؛ «آقا گفتند همه بخش‌های مداحی باید پیام داشته باشد»؛ ۱۳۹۵/۰۷/۱۴.

ماهیت ستم‌ستیزی، روحیه مقاومت و حمایت از مظلوم داشته باشد؛ همان‌گونه که شهید مطهری علیه‌السلام فرمود: «... شمر امروز موشه دایان<sup>۱</sup> است. شمر هزار و سیصد سال پیش مُرد، شمر امروز را بشناس. امروز باید در دیوار این شهر با شعار فلسطین تکان می‌خورد».<sup>۲</sup>

بنابراین باید در عزاداری‌ها، شرایط جهان اسلام و ستم ستمگران معاصر چون آمریکا و داعش بیان شود؛ زیرا عزاداری، ترجمان ماهیت ستم و بداخلاقی هر زمان است. امام راحل در این زمینه فرمود:

لازم است در نوحه‌ها و اشعار مرثیه و اشعار ثنای از ائمه حق‌علیهم‌السلام به طور کوبنده فجایع و ستمگری‌های ستمگران هر عصر و مصر یادآوری شود و در این عصر که عصر مظلومیت جهان اسلام به دست آمریکا و شوروی و سایر وابستگان به آنان و از آن جمله آل‌سعود، این خائنین به حرم بزرگ الهی - لعنة الله و ملائکته و رسله علیهم - است، به طور کوبنده یادآوری و لعن و نفرین شود.<sup>۳</sup>

امام خامنه‌ای علیه‌السلام نیز همواره بر همسویی عزاداری با شرایط جامعه تأکید کرده است؛ زیرا ماهیت عزاداری امام حسین علیه‌السلام، فرازمانی و اندیشه‌سازی است:

فهمیدن قضیه عاشورا فقط در تاریخ نیست، در هر زمانی باید دید عناصر تشکیل‌دهنده هویت یزیدی کجا پیدا می‌شود؟ آن‌گاه در مقابلش باید عناصر تشکیل‌دهنده هویت حسینی را به میدان آورد. منبر باید انسان‌ساز باشد، اندیشه‌ساز باشد. روضه و نوحه و سینه‌زنی باید فضا را از مسائل زنده حسینی، معرفت و آگاهی پر کند.<sup>۴</sup>

۱. نخست وزیر وقت اسرائیل.

۲. مرتضی مطهری؛ مجموعه آثار؛ ج ۱۷، ص ۲۹۱.

۳. سید روح‌الله موسوی خمینی؛ صحیفه امام؛ ج ۲۱، ص ۴۰۰.

۴. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله سید علی حسینی خامنه‌ای؛ «توصیه‌های رهبر انقلاب به هیئات مذهبی»؛ ۱۳۹۳/۰۸/۰۷.

## فهرست منابع

### کتاب

۱. ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبة الله؛ شرح نهج البلاغه؛ تصحیح محمد ابوالفضل ابراهیم؛ چاپ اول، قم: مکتبة آية الله المرعشی النجفی، ۱۴۰۴ق.
۲. ابن قولویه، جعفر بن محمد؛ کامل الزیارات؛ تصحیح: عبدالحسین امینی؛ چاپ اول، نجف اشرف: دارالمرتضویة، ۱۳۵۶ش.
۳. ابن نما حلی، جعفر بن محمد؛ مثیر الأحزان؛ چاپ سوم، قم: مدرسه امام مهدی علیه السلام، ۱۴۰۶ق.
۴. ابومخنف کوفی، لوط بن یحیی؛ وقعة الطف؛ تصحیح: محمدهادی یوسفی غروی؛ چاپ سوم، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۱۷ق.
۵. باقری بیدهندی، ناصر؛ بایدها و نبایدهای عزاداری؛ چاپ اول، قم: نورالسجاد علیه السلام، ۱۳۸۴ش.
۶. جوادی آملی، عبدالله؛ شکوفایی عقل در پرتو نهضت حسینی؛ چاپ ۱۳، قم: اسراء، ۱۳۹۵ش.
۷. طوسی، محمد بن حسن؛ الأمالی؛ تصحیح: مؤسسة البعثة، چاپ اول، قم: دارالثقافة، ۱۴۱۴ق.
۸. محمدی اشتهاردی، محمد؛ داستان دوستان؛ چاپ هشتم، ویرایش دوم، قم: موسسه بوستان کتاب، ۱۴۰۰ش.
۹. مطهری، مرتضی؛ مجموعه آثار؛ چاپ هشتم، قم: صدرا، ۱۳۷۲ش.
۱۰. موسوی خمینی، سید روح الله؛ استفتانات امام خمینی علیه السلام؛ تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، ۱۳۹۲ش.
۱۱. \_\_\_\_\_؛ صحیفه امام علیه السلام؛ چاپ چهارم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، ۱۳۸۶ش.

### سایتها

۱. پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله سید علی حسینی خامنه ای؛ استفتانات مراسم عزاداری.
۲. پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله سید علی حسینی خامنه ای؛ «آقا گفتند همه بخش های مداحی باید پیام داشته باشد»؛ ۱۳۹۵/۰۷/۱۴.

۳. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله سید علی حسینی خامنه‌ای؛ «توصیه‌های رهبر انقلاب به هیئات مذهبی»؛ ۱۳۹۳/۰۸/۰۷.
۴. پرتال امام خمینی علیه‌السلام؛ «نگاهی به عزاداری‌های حسینی»؛ ۱۳۹۲/۰۸/۱۸، کد مطلب: ۴۹۱۹۲.

